

ERTAKLAR ORQALI BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING TANQIDIY FIKRLASH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH USULLARI

Jamolova Mohigul Baxtiyorovna

Buxoro davlat pedagogika instituti

E-mail:jamolovamohigul@buxdpi.uz

***Annotatsiya:** Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining tanqidiy fikrlashini rivojlantirish usullari, shuningdek, muammoli vaziyatlar yaratish, ularni hal qilish yo'llarini izlash va aniqlash, muammoni hal qilish jarayonining o'zi, chiqarilgan xulosalarni qanchalik to'g'ri ekanligini amalda tekshirib ko'rish o'quv jarayonining muhim elementlari haqida fikr mulohazalar keltirilgan.*

***Аннотация:** В статье рассмотрены методы развития критического мышления учащихся младших классов, а также создания проблемных ситуаций, поиска и выявления путей их решения, самого процесса решения проблемы, проверки правильности сделанных выводов на практике. Обсуждаются элементы визуального процесса обучения.*

***Abstract:** the article depicts that the methods of developing critical thinking of elementary school students, as well as creating problem situations, searching for and identifying ways to solve them, the process of solving the problem itself, checking the correctness of the conclusions drawn in practice Critical elements of the visual learning process are discussed.*

***Kalit so'zlar:** boshlang'ich sinf, metodlar, tanqidiy fikrlash, konsorsium, mantiqiy masala, Obyektga asoslangan hikoyalar metodi, Lug'atlarga bog'liq hikoyalar metodi, Hikoya takomillashtirish, To'qima ertak, Bir daqiqalik o'qish metod.*

***Ключевые слова:** начальная школа, методы, критическое мышление, консорциум, логическая задача, Метод объектно-ориентированного рассказа, Метод словарного рассказа, Улучшение рассказа, Плетеный рассказ, Метод одноминутного чтения.*

Key words: *primary grade, methods, critical thinking, consortium, logical problem, Object-based storytelling method, Vocabulary-based storytelling method, Story improvement, Woven story, One-minute reading method*

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ingliz tilini o'rgatishda ertaklardan foydalanish bir qancha afzalliklarga ega. Birinchidan, ertaklar ingliz tili darslarida qiziqish va tushunishni oshirishi mumkin, chunki ular o'quvchilar kontekstiga mos keladigan madaniy va lingvistik xususiyatlarni o'z ichiga oladi. Ikkinchidan, ertaklar o'quvchilarda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi, chunki ular o'quvchilarni hikoya elementlarini tahlil qilishga va izohlashga undaydi. Uchinchidan, ertaklar o'quvchilarning yozish qobiliyatini oshirishi mumkin, chunki ular hikoya qilish uchun namuna bo'lib, o'quvchilarga ertaklarning xarakteristikasi, syujetining joylashishi va tildan foydalanish bo'yicha xususiyatlarini tushunishga yordam beradi. Bundan tashqari, ertaklar bolalarning til rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi va tilni o'rgatish va yosh o'quvchilarga til tushunchasini berish uchun ishlatilishi mumkin. Umuman olganda, ingliz tili darslarida ertaklardan foydalanish o'quvchilarning faolligini, tanqidiy fikrlash qobiliyatini, yozish qobiliyatini va til rivojlanishini oshirishi mumkin. Tanqidiy fikrlashning kelib chiqishi va shakllanishi qadimgi zamonlar bilan bog'liq bo'lib, u o'sha zamonlarda ham inson xotirasining faollashuviga, narsalar, jarayonlar va boshqa hodisalarning mohiyatiga chuqur kirib borishiga yordam bergan. O'zi tanqidiy fikrlash nima? Fikrlash bu- o'qish, yozish, so'zlash va eshitishga o'xshatishga o'xshash jarayon bo'lib, u o'zida biror haqiqat to'g'risidagi fikrlarni qamrab oluvchi faol jarayon.

O'qituvchi ayting; O'quvchilarning qayta hikoyasi. (Teacher Tell; Student Retell)

Bu mashg'ulot juda oddiy: o'qituvchi o'quvchilarga hikoyani (ertakni) o'qiydi yoki aytib beradi, o'quvchilar esa hikoyani xotiradan to'liq sinf sifatida guruh bo'lib yoki sherik bo'lib kichik guruhda aytib berishadi. Hikoyalar o'qishga nisbatan ma'lum afzalliklarga ega, chunki o'qituvchi ko'z bilan aloqa qilish kuchi bilan

o'quvchilarning e'tiborini jalb qilishi va shu bilan birga o'qituvchiga o'quvchilarning hikoyani qanchalik yaxshi kuzatib borishini kuzatish imkonini beradi. Aytish o'qishdan ko'ra ko'proq tana va imo-ishoralardan foydalanish imkonini beradi. Hikoyani bir necha marta o'qib chiqqandan so'ng, ehtimol, hikoyani "aytib berish" mumkin bo'ladi.

Tayyorgarlik: Aytish uchun hikoya tanlanadi. Hikoya, ehtimol, besh daqiqadan oshmasligi kerak, chunki o'quvchilar hikoyani eslab qolishlari va uni qayta aytib berishlari kerak. Albatta, hikoya sinf mavzusiga tegishli bo'lishi yoki mashq qilinadigan tuzilishga bir nechta misollardan foydalanish yaxshi bo'lar edi.

Jarayon:

1. Hikoyani aytib berish uchun ohang o'rnatiladi. Iloji bo'lsa, o'quvchilarni tinglashga tayyorlash uchun tartibdan foydalanish maqsadga muvofiq. Amaliyotning bir g'oyasi barcha o'quvchilarni xonaning bir burchagiga to'plash va ularni o'tirishdir. Yana biri o'quvchilar- o'z o'rindiqlarini xonaning old qismidagi o'qituvchiga yaqinlashtirishlari.

2. Imo-ishoralar, intonatsiya va ovoz hikoyaning ohangini tasvirlashda yordam berishi uchun ertakni o'quvchidan o'quvchiga qarab mos jonlantirilgan uslubda aytib beriladi.

3. Bu mashg'ulot birinchi marta sinfda amalga oshirilganda, o'quvchilar hikoyani to'liq sinfga aytib berishlari yaxshi bo'lishi mumkin. Hikoyani aytib berishni boshlash uchun bitta o'quvchini tanlang va u tugaguniga qadar boshqalarni hikoyani davom ettirishga chaqirishda davom etiriladi. O'quvchilar muhim voqealarni o'tkazib yuborsa, ularni qayta yo'naltirishga yordam berish maqsadga muvofiq.

4. Mashg'ulotdan keyingi foydalanish uchun o'quvchilarga ertakni juftlik yoki kichik guruhlarda qayta aytib berishlarish so'raladi.

Obyektga asoslangan hikoyalar (Object-Based Storytelling)

Ushbu hikoya qilish faoliyati hikoyalarni ishga tushirish va obyektlarni o'z-o'zidan birlashtirib, ijodiy tildan foydalanish uchun kichik, tez-tez topiladigan obyektlardan foydalanadi.

Tayyorgarlik: Sinf xonasida qancha o'quvchilar bo'lsa, shuncha kichik narsalarni to'planadi va ularni qutiga yoki sumkaga joylashtiriladi. O'yinchoq mashina, qo'g'irchoq, o'yin bo'laklari, qoshiq, taroq, uzuk, tugma, bobbi pin, konfet bo'lagi, qo'ng'iroq, silgi va boshqalar yaxshi ishlaydi.

Jarayon:

1. Birinchi marta obyektlar qutisidan beshta obyekt (masalan, mashina, qoshiq, qo'g'irchoq, banan, maymun) tanlab, faoliyatni modellashtiriladi. Keyin o'quvchilarga shunday bo'lishi mumkin bo'lgan kutilmagan voqeani aytib bering: "Ko'p vaqt oldin bir qo'g'irchoq qoshiq va banan ko'tarib yo'lda ketayotgan edi. Tezkor mashina o'tib ketdi. U qo'rqib ketdi. U banan va qoshiqni tashlab, daraxtlarga yugurdi. Qaytib kelgach, maymun qoshiq bilan banan yeyayotganini ko'rdi. U maymunning ustidan kulib, uni uyiga olib ketdi". Bunday oddiy hikoya o'quvchilarga hikoya aytib bera olishlariga ishonch hosil qiladi.

2. O'quvchilarni uch-besh kishidan iborat guruhlariga bo'linadi.

3. Har bir guruhga to'rt yoki beshta obyekt taqsimlanadi (yoki ularni tanlash uchun sumkada qo'yiladi).

4. Har bir guruh o'zlarining barcha obyektlarini o'z ichiga olgan hikoya tuziladi.

5. Guruhlar hikoyalar yaratgandan so'ng, har bir guruh o'z hikoyasini boshqa guruhga yoki butun sinfga aytib berishi kerak.

Lug'atlarga bog'liq hikoyalar (Vocabulary Stories)

O'quvchilarni o'zlarining so'z boyligini yaxshiroq tushunishlari va eslab qolishlari uchun eski usul yangi so'zlar bilan jumlar yozishdir. Bu bilan bog'liq mumkin bo'lgan muammolardan biri shundaki, bitta jumla so'zni yopishtirish yoki o'rganuvchilar uchun so'zni mashq qilish uchun yetarli kontekst bo'lmasligi mumkin. Ushbu mashg'ulotda o'quvchilar hikoya yaratish uchun o'zlari tanishgan turli lug'atlardan foydalanadilar.

Tayyorgarlik: Oldingi darslardagi lug'atni tuziladi. Konvertlarda so'zlarni so'z birikmalari (ot, sifat, qo'shimcha, fe'l) ajratilad; har bir qog'ozga bitta so'z. Saralash osonroq bo'lishi uchun har bir so'z turkumiga boshqa rang belgilash maqsadga

muvofiq.

Jarayon:

1. Talabalarni juftlik yoki kichik guruhlariga bo'ling.
2. Har bir guruhga konvertda bittadan so'z tarqating.
3. Juftlar yoki guruhlar birgalikda hikoya yoki ertak tuzishadi.
4. Guruhlar o'z hikoyalarni almashish, hikoyalarni boshqa guruhga aytib berish uchun qayta guruhlash yoki sinf oldida hikoya qilishlari mumkin.

Ertaklardan chizmalar (Drawings from a Story)

Ertaklardan olingan rasmlar o'quvchilarga hikoyani tushunishlarini tasvirlash imkoniyatini beradi. Tasvirlar chizmalar va tayoqchalar kabi oddiy bo'lishi mumkin va hikoyalar so'nggi lug'atga mos kelishi uchun ataylab tanlanishi yoki yozilishi mumkin.

Tayyorgarlik: O'quvchilar ilgari tanishgan lug'atdan foydalanadigan hikoyani tanlanadi yoki yoziladi. Hikoya bir nechta kadrlarda tasvirlash uchun etarlicha uzun ekanligiga ishonch hosil qilinadi. O'quvchilarga chizmalar faoliyatga qanday mos kelishini ko'rsatish uchun onlayn chizmalarni qidiriladi yoki o'qituvchini o'zi chizishi ham mumkin.

Jarayon:

1. Taxminan beshta oddiy chiziqli chizmalarni tanlab, mos keladigan ertakni aytib berish orqali o'quvchilarni ertak chizishga tayyorlanadi. O'quvchilarga hikoyani aytib berayotganda yoki hikoya tugagandan so'ng xulosa mashqlari sifatida bir nechtasidan hikoyaga mos keladigan beshta tasvirni aniqlashlari mumkin. O'quvchilarga siz aytib beradigan yangi voqeani tasvirlash uchun shunga o'xshash oddiy chizmalar chizishlarini aytish maqsadga uvofiq.

2. O'quvchilar o'z rasmlari uchun g'oyalarni yozib olishlari uchun yangi hikoyani yetarlicha sekinroq aytish kerak.

3. O'quvchilarning diqqatini hikoyaning asosiy nuqtalari yoki voqealarini beshta tasvirda tasvirlashga qaratishlari so'raladi.

Hikoya takomillashtirish (Story Improve)

Tayyorgarlik: Bunda ertak yoki hikoya o'z-o'zidan va qiyinchilikni qiziqarli

va yaxshi hazil bilan aralashtirib yuboradi. Bu tuzilmagan hikoyani sezgir aktyorlik bilan birlashtiradi.

Jarayon:

1. Hikoyaning hikoyachisi bo'ladigan bitta o'quvchi tanlanadi.
2. Stulni sahnaning bir tomoniga tomoshabinlarga qaratib qo'yiladi.
3. Hikoyachi hech qanday tayyorgarliksiz hikoya tuzadi yoki biron bir mavzuga asoslangan holda hikoya qiladi.
4. Boshqa o'quvchilar hikoyachi aytib berganidek, hikoyani sahnalashtiradilar. "Aktyorlar" hikoya nima haqida bo'lishiga qarab obyektlar, odamlar yoki hayvonlarga aylanadi. Ular ovoz effektlarini ham yaratishi mumkin.
5. Hikoyachi voqeani aytib beradi va "aktyorlar" uni ijro etishi uchun pauza qiladi.
6. Ular muzlaydilar va hikoyani davom ettirish uchun diqqatni hikoyachiga qaytaradilar. Hech narsa oldindan rejalashtirilmagan.
7. O'quvchilar o'zlari uchun imkoniyat bo'lganda sahnaga qo'shilishlari mumkin.

Hikoyalar uchun vaziyatlarga misollar:

- Ayol(erkak) gazetaga pul to'lab, ko'chada bir oz pul tashladi. O'tayotgan odamlar buni sezishadi.
- Ayolning (erkakning) o'zi eshikni ochish uchun juda ko'p sumkalari, paketlari bor.
- Ikkita it egasi itlari bilan sayr qilmoqda, bog'ichlari chigallashib qoladi.
- Kichkina bola qizg'anadi, chunki ota-onasi unga konfet olishiga ruxsat bermaydi.
- Er-xotin kechki ovqat uchun restoranda.
- Ayol (erkak) selfi olishga harakat qilmoqda, lekin qanday qilishni bilmaydi.

To'qima ertak (Twisted Fairy Tale)

Bu mashg'ulotda o'quvchilar o'zlariga tanish bo'lgan ertaklar bilan ishlaydilar, so'ngra ularga ibrat beradilar. Buni yozish mashqlari yoki drama mashqlari yoki ikkalasi sifatida bajarish mumkin!

Tayyorgarlik: O'quvchilar birinchi navbatda o'qishlari uchun oddiy ertaklarga ega bo'ling, lekin ular qaysi biri bilan tanish ekanligini ko'rsatsa yaxshi bo'ladi.

Jarayon:

1. O'quvchilarni kichik guruhlariga bo'linadi.
2. Ularga eng yaxshi tanish bo'lgan ertakni tanlashlarini aytiladi.
3. Guruhlarda asl ertak uchun syujet varianti mavjud bo'ladi.
4. Asl syujet taxtasi ostida ular to'qima versiyani hikoya qiladilar.
5. Ularni ijodkorlikka undash muhim. (Masalan: Bosh qahramonlar boshqacha ko'rinishga ega bo'ladilar va ular kutgan narsaning aksini qiladilar.)
6. Guruhlarga o'z ertaklarining to'qima versiyasidan qisqacha spektakl tayyorlashlari aytiladi.

Bir daqiqalik o'qish (One-Minute Reading)

Ushbu faoliyat o'quvchilarning o'qish tezligini oshirishga yordam beradi. Faoliyatning mazmuni matnni bir necha marta o'qish va qayta o'qish, talabalarni har safar tezroq va uzoqroq o'qishga o'rgatishdir. Shunday qilib, talabalar tanish materialni yoki ertakni qayta o'qiydilar va undan keyingi o'qishlar bilan kengaytiradilar. Jismoniy mashqlar, albatta, ko'zlarni tezda harakatlantirishni ta'kidlamaydi. Buning o'rniga, materialni yanada samarali qayta ishlash va tushunish kerak. Talabalar ushbu stavkani oshirish faoliyatida ishtirok etganligi uchun, ular haqiqatan ham o'qish tezligini oshirishlari mumkinligini bilib olishadi.

Tayyorgarlik: O'quvchilar uchun mos darajadagi matnni aniqlanadi. Matnda juda ko'p yangi so'zlar va ularning darajasidan tashqari grammatika bo'lmasligi kerak. Shuningdek, ertak kamida 700 so'zdan iborat bo'lishi kerak.

Jarayon:

1. Ertak matnni tarqatiladi va o'quvchilarga o'qish uchun bir daqiqa vaqt berish aytiladi. Ular umumiy tushunish uchun o'qishlari kerak, lekin tezda o'qishga harakat qilinsa maqsadga muvofiq bo'lardi.
2. Bir daqiqalik belgida o'quvchilarga to'xtashlarini, to'xtagan joyini belgilashni va o'qiganlari haqida o'ylashni buyuriladi. Muhokama qilish shart emas; o'quvchilar o'qiganlari haqida alohida fikr yurita oladilar.

3. Talabalarga matnni boshidan qayta o'qish uchun yana 60 soniya vaqt berish aytiladi. Ular ikkinchi 60 soniya davomida birinchisiga qaraganda ko'proq material o'qishga harakat qilishlari kerak.

4. O'quvchilarga buni to'rt martagacha takrorlash so'raladi, ularga mavzu bo'yicha fikr yuritish uchun har bir o'qish oralig'ida to'xtab turishni buyuriladi.

5. O'quvchilarning o'qish tezligi qay darajada oshganini ko'rish uchun turli to'xtash nuqtalari haqida fikr yuriting.

Rasmi diktant(Picture Dictation)

Bu mashg'ulot o'quvchilarning tasvir tavsifini (foto, plakat, rasm chizish, gazeta yoki jurnaldan qirqish) tinglash va eshitganlarini chizishni o'z ichiga oladi. Maqsad tavsifga e'tibor berish (otlar: odamlar, jonsiz narsalar, hayvonlar va boshqalar; sifatlar: katta, kichik, yumaloq, to'g'ri; va yuklamalar: orqada, orqasida, oldida, tepasida va boshqalar). Bu mashg'ulotni har bir o'quvchi yakka tartibda ishlagan holda, tavsifni butun sinf, juftlik bilan tinglash orqali amalga oshirish mumkin. Bu o'quvchilarning o'z yutuqlarini baholashga imkon berish uchun test, oldingi test yoki qisqa norasmiy baholash sifatida ishlatilishi mumkin.

Tayyorgarlik: Ertak kitoblari, gazeta yoki boshqa rasmlardan mos rasmlarni tanlanadi. Tegishli rasm sinf ustida ishlayotgan yoki o'qituvchi tanishtirmoqchi bo'lgan qaysi lug'at xususiyatlarini o'z ichiga olishi, talabalarning til darajasida yoki undan past bo'lishi va qiziqarli bo'lishi kerak. Fotosurat ular ilgari ko'rgan narsa yoki yangi narsa bo'lishi mumkin. Barcha talabalar qog'oz, qalam yoki qalamga ega bo'lishi kerak.

Jarayon:

1. Talabalarda tegishli materiallar borligi tekshiriladi.

2. O'quvchilarga rasm chizish uchun zarur bo'lgan joy haqida umumiy tasavvurga ega bo'lish uchun bir marta to'liq tasvirlanishini va o'quvchilar chizishi uchun uning qisman tasvirlanishini tushuntirish kerak.

3. Birinchi ta'rif uchun tasvirni keng ma'noda tasvirlash kerak (masalan, oldida ba'zi odamlar bo'lgan baland bino bor. Perspektiv ko'cha darajasidan). Tafsilotlarga yoki aniq so'zlarga e'tibor bermasdan, umumiy fikrni tushunish uchun o'quvchilarni

tinglashga ko'rsatma beriladi.

4. Ikkinchi ta'rif uchun tasvirlangan qismdan keyin qisqa pauza bo'lishi kerak, shunda o'quvchilar eshitganlarini chizishga vaqtlari bo'ladi.

5. Uchinchi tavsif uchun tasvirni tabiiy sur'atda tasvirlab beriladi. Talabalar faqat tekshirish va sozlash uchun vaqtlari bo'lishi kerak, chizmani qaytadan boshlash uchun vaqtlari bo'lmasligi kerak.

6. O'quvchilarga o'z ishlarini asl tasvir bilan solishtirishlarga ko'maklashish kerak.

Sirli rasm (Mystery Picture)

Ushbu faoliyat mashhur odamlar bilan bog'liq bo'lgan taxminiy o'yindir.

Tayyorgarlik: Jurnallardan taniqli ertaklarning rasmlarini tanlanadi va kesib olinadi. Ertak qahramonlari nafaqat mashhur, balki o'quvchilaringizga yaxshi tanish bo'lishiga ishonch hosil qilinadi.

Jarayon:

1. Suratlarni uzun chiziqlar bilan kesilgan, lekin chap chetida yarim dyuymli tikuv mavjud bo'lgan qog'oz varag'i ostiga yashiriladi.

2. O'quvchilarlar ertak qahramonlari haqida ha/yo'q savollarini berishadi va har bir savol uchun qog'oz chizig'ini tortib, rasmning bir qismi ochiladi.

3. O'quvchilar ertak qahramonining ismini taxmin qilishga harakat qiladilar.

Kategoriyalar (Categories)

Bu mashg'ulotda o'quvchilar tasvirlar to'plamini turkumlashtirish ustida ishlaydilar. Tasvirlar to'plami juda xilma-xil bo'lishi va o'qituvchi tomonidan yaratilganligi sababli, toifalar qiyin va tez emas, balki o'quvchilar fotosuratlardagi tafsilotlardan foydalangan holda ularni asoslashlari mumkin bo'lgan toifalar.

Tayyorgarlik: Turli ertaklardan turli xil tasvirlarni (taxminan 20 tagacha) tanlang. Bular aniq toifalar bo'lishi shart emas; biroq, o'qituvchi o'quvchilarga turkumlashtirishda qotib qolganda yoki o'quvchilar toifalashning boshqa yo'lini topishda yordam berish uchun o'zi tasvirlarni turkumlashtira olishi kerak.

Jarayon:

1. Tasvirlarni xonaning devoriga yoki o'quvchilar o'rtasida polga osib qo'ying

(agar siz ilovadagi kichikroq kartalardan foydalansangiz va yetarlicha nusxa ko'chirsangiz, har bir guruhga o'ramni tarqatishingiz mumkin, shunda ular ularni harakatlantirsin. toifalar).

2. Tasvirlarni ma'lum toifalarga bo'lish uchun o'quvchilar yakka tartibda yoki juftlik/guruhlarda ishlaydi. 20 ta rasm uchun u to'rt yoki beshta bo'lishi mumkin.

3. Bir guruh rasmlarni bir turkumda birga ko'rsatishini so'rang. Boshqa guruhlar kategoriyaning "mavzusi" nima ekanligini taxmin qilishlari mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. 2019 by Office of English Language Programs, Bureau of Educational and Cultural Affairs, U.S. Department of State. The Monster Book of Language Teaching Activities.
2. Ochilov M. «Yangi pedagogik texnologiyalar»/Qo'llanma. -Qarshi: Nasaf, 2000.
3. K.Qosimova va b.q. Darslik "Ona tili o'qitish metodikasi". T-2009-yil
4. Q.Abdullayeva va b.q. "Savod o'rgatish metodikasi" T, "O'qituvchi" 2006.